

"בוסתן הגנים"

העמקת הקשר בין מערכת החינוך לגיל הרך עם קהילת מענית

תוכן

מבוא- עמוד 1

תיאור התהליך 2-4

סיכום ומסקנות 5

מגישה: וינשטיין מלכה

"האדם הוא תבנית נוף מולדתו" (ש. טשרניחובסקי)

מבוא

"האדם הוא תבנית נוף הולדתו" כתב שאול טשרניחובסקי. ואכן, כל אדם גדל בתוך נוף פיזי, סביבה אנושית ומערכת תרבותית ונורמטיבית המשפיעים עליו ומעצבים את זהותו. הילד גדל בתוך מעגלי זהות: משפחה, סביבה קרובה שבתוכה נמצא הגן, יישוב ומוסדות וגורמים קהילתיים ביישוב ותרבות עם ערכים והתרחשויות פוליטיות וחברתיות. ככל שמעגלי השייכות של הילדים מתואמים יותר, כך מקל הדבר על תהליך בניית הזהות שלהם. מערכת החינוך חייבת להתחבר לסביבה הפיזית, אנושית ותרבותית בה חי הילד, ללמוד ולשקף אותה. מאפייני התרבות של החברה הקיבוצית: אי אלימות, שוויון ערך האדם, שיתוף פעולה, קשר לטבע, תרבות יהודית ועוד יבואו לידי ביטוי בתכנים המועברים בגן, בדרכי הלמידה החווייתיות ובקשרי הגומלין של המערכת עם הקהילה. דוגמא טובה לכך היא הטיול שמקרב את הילד לסביבתו הפיזית הקרובה, מכיר לו את הענפים השונים, בעלי התפקידים והאתרים השונים בקיבוץ. (פלוטניק 2011)

האידיאולוגיה הקיבוצית ראתה מתחילת דרכה את ההורים והמחנכים כשייכים לקיבוץ אחד ושותפים לאמונות ולפעילויות, ביחד מחזקים אצל הילד תחושה של שייכות לקולקטיב, הרגשה שאין הוא רק בן למשפחתו אלא גם בן הקיבוץ (בר-יוסף, 1960)

הגעתי לנהל את מערכת החינוך בקיבוץ מענית לפני כארבע שנים. תבנית נוף מולדתי היא עירונית. אינני בת קיבוץ ואת הגישה החינוכית הקיבוצית הכרתי באופן חלקי. לקראת כניסתי לתפקיד התעמקתי בנושא. הבנתי עד כמה היו חזקים הקשרים בין החינוך והקיבוץ בתחילת הדרך וכמה רופפים הם כיום.

בעבודתי כמנהלת מערכת החינוך לגיל הרך שמתי כמטרה לחזק את הקשר בין מערכת החינוך והקהילה בה הגנים נמצאים מתוך הכרה ואמונה בחשיבות קשר זה בבניית זהות הילד.

אפרט בעבודה זו את תהליך חיזוק הקשר בין החינוך לקהילה באמצעות פרויקטים שונים ובפרט: נטיעת "בוסתן הגנים" בט"ו בשבט האחרון. התהליך מתבצע בשיתוף בעלי תפקידים במערכת: מזכיר הקיבוץ, ועדת חינוך, רכז הנוי, מנהל אחזקה ומנהלי ענפים נוספים הגוננות המובילות בגנים, ההורים וכל צוותי החינוך בגנים.

הידע המקצועי והתיאורטי בעבודתי זו, מתבססים על המודל האקולוגי, וספרות מקצועית המתארת קשרים בין מערכות חינוך לקהילה בה הם נמצאות בעבר ובהווה.

תהליך

החברה הקיבוצית יצרה מציאות בה חינוך הוא חלק ממפעל קהילתי משותף, על הרקע האידאולוגיה הסוציאליסטית הילד חי את חייו בקיבוץ מוקף ע"י שלושה מעגלים : הפנימי- הבית, השני- חברת הילדים, השלישי הקיבוץ כולו. (. (אמיתי, 2012)

האתגר שלי כשנכנסתי לתפקיד היה לחדש ולהעמיק את הקשרים בין מערכת החינוך והקהילה, כך שיתאימו לעידן החדש. בתחילת דרכו של הקיבוץ חי הילד את חייו בחברת ילדים בני גילו מיום היוולדו, עם זאת ליוו הוריו את ילדם בכל שלבי ההתפתחות כשותפים נאמנים למחנכות. התקיימו שיחות הסברה רבות, בעיות חינוכיות לובנו עם ההורים שהשתתפו באירועי גן רבים ותרמו את חלקם לציווד הגן במתנות מעשה ידיהם ובגיוס כוח עבודה לשיפור הבית. (סנפיר, 2012)

קיבוץ מעניית התחיל בתהליך ההפרטה לפני מספר שנים. עסקים קטנים כגון: נגריה, בית אריזה, מרכול, חדר אוכל, מפעל פלסטיק ועוד שכבר לא היו כלכליים לקיבוץ, הועברו לידיים פרטיות. במקרים רבים, הבעלים החדשים אינם מהקיבוץ.

אחד הענפים הראשונים שהופרטו הייתה מערכת החינוך. היות ולא הייתה קבלה לחברות בקיבוץ ב-20 שנה האחרונות, נוצר מצב שבמערכת עם 105 ילדים אין אף בן לחברי קיבוץ. דבר זה השפיע על רבות מההחלטות של חברי הקיבוץ לגבי תקצוב המערכת. כיום הגנים מהווים יחידה נפרדת מבחינה תקציבית מהקיבוץ, מוערכת אך לא מועדפת.

ענפים נוספים הופרטו והגישה אליהם נחסמה בפני הגנים מטעמי ביטוח וחוסר הכרה בחשיבות הקשר. לא התאפשר איסוף גרוטאות ושאריות ליצירה בגן ולהעשרת חצר הגרוטאות ולא נמצאו בעלי מקצוע שיבואו לבקר בבתי הילדים ולשתף בתחום עיסוקם. עלתה שאלה גם לגבי חגיגת החגים, האם לעשות זאת בשיתוף עם הקהילה ומוסדותיה. שנים רבות אחראית התרבות סירבה להשתתף תקציבית וארגונית בכל הצעה לפעילות משותפת מהטעם ש"אלו לא ילדי קיבוץ".

לא ניתן להבין את מה קורה לילד המתפתח מבלי להבין את יחסי הגומלין בין מכלול הגורמים במערכת האקולוגית העוטפת אותו. לא כל הילדים מושפעים באותה מידה מהתהליכים המתרחשים בסביבתם הקרובה והרחוקה. על פי המודל של ברונפמן הילד מתפתח בסביבה שהיא רשת של מערכות התלויות ומשפיעות זן על זן. החל מהילד ומשפחתו, המסגרת החינוכית, מאפייני השכונה וזמינות מערכות תומכות ועד למדיניות הכלכלית ונערכים התרבותיים. (רוזנטל, 2008).

הנושא עלה לראשונה במפגש צוות המובילות והוחלט לשים אותו במרכז העשייה שלנו. כצעד ראשון הזמנו את מזכיר הקיבוץ לשיחה בנושא. עלו רעיונות שונים לחיזוק ויצירת קשר עם הענפים השונים בעזרת המזכיר.

מעגל השנה היהודי מאפשר לנו אין סוף הזדמנויות להידוק הקשר עם הקהילה מעבר להיותו ערך חשוב בפני עצמו. נטיעות ברחבי הקיבוץ, בפורים משלוחי מנות לענפים השונים.

באביב נערך יריד אביב מושקע במיוחד בו השתתפו רבים מתושבי הקיבוץ, "יציאת מצרים" שמתחילה בבתי הילדים וממשיכה במסע בשבילי הקיבוץ כשמצטרפים למסע חברים נוספים, ביקור בארכיון הקיבוץ והכרות עם מורשתנו ועוד. בכל הפעילויות הללו שותפו בעלי תפקידים רלוונטיים והעבירו מסר של מעורבות קהילתית ושייכות לילדים ולמבוגרים המעורבים בהם.

הטיולים שמאפשרים היכרות עם האתרים וסיפורי מורשת ומפגש עם אנשי הקיבוץ, ביקור הגן אצל כל יולדת והבאת חלה לשבת, שיתוף הורים וסבים בפעילויות הגן מחנכים למעורבות ושותפות חברתית.

שילוב בגנים של ילדים מהמגזר הערבי, ובעיקר של מטפלות מאפשר הכרות עם האחר וחינוך לשוויון. הצוות מביא שירים, מאכלים, לבוש וסממנים תרבותיים שונים.

הפרויקט אותו אתאר נולד לפני ט"ו בשבט. החלטנו על הקמת "בוסתן הגנים". התוכנית נקבעה ע"י צוות המובילות. יחדיו ערכנו סיור בקיבוץ לשם איתור אזור מתאים מחוץ למתחם הגנים, חיפשו מיקום שיהיה במסלול הטיולים מתוך כוונה ליצור קשר מתמשך למקום, מעקב אחר התפתחות העצים לאורך כל השנה ויחד עם זאת יהיה במקום מרכזי שתושבי וחברי הקיבוץ יהיו חשופים אליו גם הם. שלב זה לווה ע"י מזכיר הקיבוץ והאחראי על הנוי. בהמשך הוכנה הקרקע ונקנו העצים ע"י צוות הנוי, מנהל האחזקה עזר לנו בהכנת השטח ובהעמדת שלט מרכזי ובולט אותו הכינה עבורנו חברת קיבוץ בעלת עסק להדפסת שלטים. הנגרייה סיפקה לנו לוחות עץ להכנת שלטים ע"י הילדים.

במקביל, כל בית ילדים בחר איזה עץ רוצה לנטוע והילדים הכינו שלט עם שם הגן. במהלך השבוע שקדם ליום הנטיעות, ילדי הגנים הגיעו לשטח וכל גן בחר את מקום הנטיעה וסימן אותו במעגל אבנים ושם את השלט שהכין.

ואז הגיע היום הגדול, בוקרו של ט"ו בשבט!!!! כל גן הגיע בנפרד לשטח, הבורות היו מוכנים ובכל זאת מכוסים כדי שהילדים יחשו את הקרקע ויהיו שותפים לחפירה. הילדים נטעו, פינו אבנים, הגננת הסבירה להם על העץ, פירותיו ודרך הטיפול בו וכל גן הפך לאחראי על העץ שהוא נטע. עבור ילדים רבים הפעילות היוותה מקור לחוויה וידע בנושא חקלאי, שאינו חשוף אליו בדרך כלל.

כאמור, הבוסתן ממוקם על שטח הקיבוץ, מחוץ למתחם הגנים, דבר שהרחיב את תחושת ההשתייכות של הילד משטח הגן בלבד לשטח הקיבוץ.

הרבה מאד מחברי הקיבוץ ובעלי תפקידים, שעד כה לא התענינו במערכת הגיל הרך ולא ראו בה חלק אינטגרלי של הקיבוץ, החלו להגיע ולבוסתן ולהתפעל. הבוסתן עורר הדים רבים בקהילה ושיח רחב על נושא מערכת החינוך.

במהלך טיולים הילדים עוצרים בבוסתן, עוקבים אחר התפתחות העץ שלהם ושל שאר הגנים, מטפלים בשטח, עורכים שם פיקניקים ועוד.

לקראת שנת הלימודים הבאה ברצוני ליזום פעילויות משותפות של הילדים וחברי קהילה בתחזוקת הבוסתן, והפיכתו למקום מפגש, בו מידי פעם תיערך ארוחת בוקר משותפת, הקשבה לסיפור, מפגש עם סבים, הסבר על העץ שלהם ע"י אחראי ענף הנוי, מפגש עם מזכיר הקיבוץ ובבוא היום הזמנה לקטיף משותף.

סיכום

ברצוננו להמשיך ולהעמיק את הקשר עם הקהילה בכל התחומים בהם פירטתי לעיל. נקבעה תוכנית להמשך פיתוח הבוסתן מתוך רצון להרחיבו ולהעמיק הקשר של הילדים אליו. נראה את השתנות הבוסתן במהלך עונות השנה המתחלפות ומקווים בהמשך גם לטעום מפירות הבוסתן.

בהמשך, בכוונתנו להוסיף ולהעשיר הבוסתן בספסלי ישיבה מחומרים מגוונים מעשה ידי הגן הבוגר, שלחן פסיפס מעשה ידיו של הגן הצעיר, הוספת צמיגים עם קקטוסים ופרחי עונה מגוונים ובכלל ט"ו בשבט נמשיך וניטע עצים.

הגנים יבקרו בבוסתן במהלך הטיולים השגרתיים ויראו את ההשתנות וההתפתחות. גם המשפחות יוזמנו לאירועים מגוונים בבוסתן ונשלב את העצים והמקום בחגים המתאימים. החיבורים הן הגנים לקהילה במיזם זה מתרחבים מעבר למה שצפיתי. התחושה הלוקלית התחזקה אצל הילדים כמו גם הפתיחות למעגלים רחבים יותר, גיבוש בין ילדי הבתים השונים. שימח אותי לא פחות הקשר וההתלהבות שהתחזקו בין צוותי הגנים, ההתגייסות למטרה והאמונה בה, שיתוף הפעולה בין המחנכות ללא הבדל "בדרג" הרשמי במהלך התכנון והביצוע.

ההדים הרבים שפרויקט זה עורר בקהילה, הבהיר לי ש"דברים צריכים להיראות ולא רק להיעשות" בכוונתי להמשיך ולהעמיק הקשר, לפעול בקרב בעלי העסקים במענית, ליזום ולהרחיב פעולות שכבר נעשות כיום, להזמין לבקר אצלנו תושבים וחברי קיבוץ ולשתף אותם במתרחש בבתי הילדים, להעמיק הקשר עם אחראית הארכיון, במטרה לחבר את הילדים

למורשת המקום ולא רק ביום הזיכרון. ברור לי שזהו תהליך עמוק ויסודי, שיש לעשותו
בנחישות אך ברגישות. אספות הקבוץ חוזרות ומצהירות ש"ילדי הגיל הרך אינם של הקיבוץ"
למרות ששני שלישי מהם מתגוררים בקיבוץ וחלקם הגדול אף נכדים של חברי הקיבוץ.
הנושא ימשיך ללוות אותנו וננסה להעמיקו במיזמים נוספים בשיתוף פעולה של חלקים שונים
מקהילת מענית.

בבליוגרפיה

אמיתי, 2012, שי לילדינו,

בר יוסף, מתוך ספר הגן

דר יחזקאל. 1968". תמורות בבית-הספר הקיבוצי". ע' 431-421 בחינוך וחברה, בעריכת
ש"נ אייזנשטדט, ח' אדלר, ר' כהנא וא' שלח. ירושלים: אקדמון.

סנפיר מרים, 2012, מאה שנות גן ילדים בארץ ישראל, מכון בן גוריון.

פלוטניק רונית, 2007, ספר הגן. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

רוזנטל מרים, 2008, לא נולדים אלימים. הוצאת הקיבוץ המאוחד.